

MI CÉLRA VAGYUNK A VILÁGON? GONDOLATOK A CSALÁD ÉS AZ ISKOLA KAPCSOLATÁRÓL

SOLTI KÁLMÁN

Ha az iskolának nincs – vagy csak korlátozottan van – erkölcsi mondani-
valója azon fiatalok számára, akiket összegyűjtött, akkor képtelen élni,
működni. Nem lehet egyedüli cél a tanulás – a megismerés mögött nincs
erkölcsi tartalék. Ki kell, hogy alakuljon valamilyen iskolai közösség, amely
erkölcsi tartalmat ad.

Tamási Áron Ábelje Amerikában egy is-
tentiszteletről kijövő fiatal négernek
így teszi fel a kérdést:

„– A maga lelke most tiszta: mondja
meg tehát nekem, hogy mi célra vagyunk a
világon?

*A négernek megmerevedett az arca, mé-
lyen a szemembe nézett és így szólt.*

– Azért vagyunk a világon, hogy vala-
hol otthon legyünk benne...

...után pedig szaladni kezdett lefelé a
hegyen. Úgy szaladt, mintha nem is ember
lett volna, hanem valami fekete angyal...

– Azért vagyunk a világon, hogy vala-
hol otthon legyünk benne – ismétellem el
magamnak. És éreztem, hogy a szívem meg-
telik nagy és általános melegséggel, a lel-
kem megtelik a derűs idő nyugalmaival, és a
szívem megtelik a hajnal harmatával...”

Az ember tudatában van annak, hogy
embernek lenni nehéz feladat és koc-
kázattal jár. Az iskolák már a kezdetek-
től fogva fontos szerepet vállaltak az
ember emberré formálásában. Egyrészt
igyekeztek otthonot biztosítani a nevel-

teknek, másrészt célul tűzték ki a mű-
veltség fejlesztését és továbbadását.

Ez a szerepe ma egészen más, mint
az elmúlt századokban volt. A mai diák
számára már nem az egyetlen, talán
nem is a legizgatóbb világra nyíló ablak
az iskola. Sokan állítják, hogy olyan,
mint egy oktatóüzem, a tanárai hivatal-
nokok, kezdeményező kedvük, bátorsá-
guk veszélybe került, társadalmi meg-
becsülésük csökkent, s így a beléjük ve-
tett bizalom is megfogyatkozott. Ki kell
azonban mondani, hogy a fiatalok tudá-
sának és jellemének fejlődésében még a
sok zűrzavar közt is meghatározó jelen-
tőségűnek kell lennie az iskolának.

Hogyan változott a család szerepe? –
A gyermek nemcsak táplálékra és fizi-
kai védelemre szorul, hanem otthonra
is, ahol a szeretetteljes buzdítás köze-
pette elindítják az emberség útján. A tár-
sadalomban elfoglalt hely megszerzésé-
nek folyamatában a teljesítmény az el-
sődleges, melyből az következik, hogy a
családi kapcsolatok teljesítmény-ori-
entálttá válnak és eltárgyasulnak.

Márpedig az igazi otthon emberköz-pontú. Igényeket támaszt a benne lakókkal szemben. Nemcsak „kiszolgálja” őket, hanem tartást ad nekik. Értük van, s nem nyomhatja őket agyon. Fontos, hogy az ember otthona nyitott. De nem „átjáróház” vagy vendégfogadó. Az igazi otthon, még a legegyszerűbb is, *nevel*. Éppen azzal, hogy tárgyiasítja, megfoghatóvá, megtapasztalhatóvá teszi a család szellemét.

Illyés Gyula említette egyik írásában, hogy a francia jól eszik-iszik, s szegényes lakást tart, a németnek sovány a kosztja, s a lakása fényűző; mi magyarok meg elirigyeltük a francia konyhát s a német lakáskultúrát. Fenyeget a veszély, hogy az otthon reprezentációs jellege túlhangsúlyozódik, a lakás státusszimbólummá válik. Kifelé fordul az, aminek bensőségességet kellene biztosítania. Az ember ellen támad, ami az emberért van.

Saint-Exupéry szerint nem azok szeretik egymást, akik folyton egymást keresik a tekintetükkel, hanem azok, akik közösen előre néznek. E gondolatot támasztja alá *Ottlik Gézának* egy rövid írása. Egyszer egy cikket olvasott arról, hogy a Szovjetunióban milyen boldogok a gyerekek. Erről a gyermekkorra jutott az eszébe. Ez a gyermekkor egyáltalán nem volt boldog – ennek élményeiből írta az *Iskola a határon* című regényt –, de azt mondja róla, mégsem adná oda egy boldog gyermekkorért, mert ebben tanulta meg, hogy milyen az élet, s hogy ezt a keserves életet győzni és szeretni lehet. Itt nem jelzésértékkel, de hangsú-

lyozottan az iskola fontos szerepét emeli ki a szerző, nem hanyagolva a család meghatározottságát.

Amikor a szülők nevelnek, nem egyszerűen arra szoktatják gyerekeiket, hogy nekik szót fogadjanak, hanem kézen fogva elvezetik őket azokhoz az *erkölcsi eszményekhez*, amelyeket maguk is vállalnak. Ha a szülők az értékrendnek megfelelően igyekeznek élni, s ha – bár talán botladozva, de – őszintén ehhez mérik tetteiket, akkor hitelesen képviselhetik a család értékrendjét a gyermekek előtt, és akkor a család értékrendje nem zsarnoki lesz. (Az erkölcsi értékrend hiányát még a legkisebb gyerek is megérzi.)

Mi a feladata ezen a területen az iskolának? – Manapság sokszor megfogalmazták, hogy az iskolának pusztán oktatással kell foglalkoznia, és jobb, ha a nevelést a szülőkre bízva. Ezt mondja nekünk az oktatási kormányzat azon állásfoglalása, mely szerint az iskolai házirend nem fogalmazhat meg iskolán kívüli viselkedésre vonatkozó előírásokat.

Ha azonban az iskolának nincs – vagy csak korlátozottan van – erkölcsi mondanivalója azon fiatalok számára, akiket összegyűjtött, akkor képtelen élni, működni. Nem lehet egyedüli cél a tanulás – a megismerés mögött nincs erkölcsi tartalék. Ki kell, hogy alakuljon valamilyen iskolai közösség, amely erkölcsi tartalmat ad. Iskolával kapcsolatban erkölcsi semlegesség csak papíron fogalmazható meg, a valóságban nem születhet ilyen. A 20. század elején *Förster* svájci pedagógus elemzi ezt

alaposan írásaiban. Úgy látta, a porosz rendszerrel szemben kialakult egy liberális, amerikai oktatási rendszer, mely a szabadságot helyezi a központba. Förster szerette volna összekapcsolni a szabadságot és a fegyelmet.

Érdeemes felidézni, hogy a két világháború közötti Magyarország nagyon sokat tett az oktatás minősége érdekében, s amit tett, az az eredményeit tekintve tiszteletet parancsol. Ezen iskolarendszer mögött az egész nemzet segítőkészsége húzódott meg. Ez a fajta iskolarendszer volt az Magyarországon, amely az erkölcsi életbe való bevezetés feladatát vállalta és mintaszerűen be is töltötte.

A második világháborút követő évtizedekben aztán sokféle megrázkódtatás következett. Nem föltétlen szándékos pusztításról van itt szó. Nem azt kell keresni, hogy ki miben bűnös, hanem a történéseket kell megvizsgálni. *A család nevelő tevékenysége rendült meg.* Részben azért, mert az apának és az anyának keresőmunkát kellett végeznie, így a gyerekekkel töltött idő lényegesen leszűkülött (a falusi embernek a városba kellett bejárnia dolgozni, azaz ingáznia kellett); részben pedig azért, mert a családba betört a rádió és a televízió keresztül a nyilvánosság, s ezzel mind a mai napig nem tudnak mit kezdeni a családok. Sokszor úgy érzik, amit ők kaptak, az már nem alkalmas arra, hogy az új világban eligazítsa a gyermeküket, így nemcsak a család nevelő tevékenysége rendült meg, hanem *a család önbecsülése is.*

A másik oldalon a társadalom erkölcsi tudata bomlott meg és kuszálódott össze. Ezek miatt az iskola helyzete roppant nehézé vált. Még akkor is, ha a hatalom nem akarta volna az iskolát szócsövénévé tenni, s ezáltal nem vitt volna sok hazugságot és belső képmutatást az iskola falai közé.

Összekuszálódott tehát az iskola és a család kapcsolata. Egyfelől azért, mert az iskola intézménnyé vált, hatósággá, mely a családot próbálta a maga módján fegyelmezni, s rajta sok mindent számon kérni. Másfelől azért, mert a család elvesztette az iskolába vetett bizalmát, s ahelyett, hogy együttműködött volna vele, a szülő az oktatót kérte számon saját sikertelenségeit. A társadalom pedig nem állt az iskola mögé. A diák eközben azt érezte, hogy ha a tanár esetleg meg is próbálna valamiféle erkölcsi rendszert képviselni, azt nem meggyőződéssel teszi. – Ez a fajta pusztítás megdöbbentő gyorsasággal ment végig társadalmunkban. Ebben a felfordulásban pedig nem lelta helyét az iskola.

A politikai rendszerváltozás után új lehetőségek nyíltak meg, és az iskola kereste a helyét. Sokan azt mondták, hogy ebben a zűrzavarban az iskola is érje be azzal, hogy oktat, s a gyerek körül fölmerülő többi gondot hárítsa másra.

Világos, hogy ez az út járhatatlan. Az iskolának vállalnia kell az erkölcsi magatartás kialakítását és felnevelését – akkor is, ha ezt romokból építkezve kell megtennie. Az iskolának vissza kell nyúlnia oda, ahol a világ és az önmagunk megismerése egyszerre történhet. Ha a gyerek máshol kapja meg a

tudást és máshol próbálják beléoltani a felelősségtudatot, akkor ez a két dolog nagyon nehezen fog egységes emberi magatartássá integrálódni benne. Össze kell szednünk minden erőnket, és össze kell fognunk, hogy egymást segítsük az értékek felismerésében és megvalósításában. A család a születésétől kezdve és egész történetén át mindvégig rászorul a társadalmi védelemre: akár a törvényhozás, akár azoknak a családoknak a részéről, amelyek eljutottak odáig, hogy már másoknak is tudnak segíteni.

Ma minden e munka ellen szól. Az oktatási kormányzat minden cselekedetével az átfogó nevelés ellen hat. A családok értékrendje válságban van, és maga a család már olyan törekeny, mint egy vessző. A gyerekek 50%-a sérült családban él. Vajon az iskola tudja-e pótolni mindazt, amit a családnak kellene megtennie?

Mára mindent a teljesítmény oldaláról értékelünk. Sikertelen az ember, ha alulteljesít, ha kevés az ötöse, ha kevés a keresete, ha kevés mindaz, ami mérhető...

Ebben a helyzetben az iskola felelősége hangsúlyosabbá vált a környezete részéről. (Még a miniszter úr is az iskolát teszi felelőssé az érettségi körül kialakult áldatlan helyzetért.)

Végül, feltehető-e ma a kérdés: „Mi célra vagyunk a világon?” – Azért vagyunk a világon, hogy otthon legyünk benne.

De az emberré nevelés folyamatában otthon lehetünk-e az iskolában, és ott-hont biztosít-e a család? – „Az ember csak nádszál – írta Pascal –, a természet legtörekenyebb lény; de gondolkodó nádszál. Ahhoz, hogy összetörjön, nem kell a mindenségnek ellene fegyverkeznie. Pusztulásához elegendő egy kicsi pára, egy cseppnyi víz. Ám ha összetörné is a világ, még mindig az ember volna nemesebb annál, ami összetöri; mert ő tudja, hogy meghal, a világ pedig mit sem tud arról, hogy ő erősebb nála.”

Több évtizedes tanári és igazgatói tapasztalatom alapján azt szeretném kívánni, hogy ezt a törekeny embert a gondoskodó anyaként nevelő alma mater és a szerető családi fészek *közösen* óvja és nevelje.

